

~
Nurbay
Cabbarov

Dosya

Rauf Parfi'nin Şiirinde Millî Kurtuluş Gayesi

Şiirde, özellikle Doğu şiirinde poetik anlam, genellikle imge ve simgeler diliyle yorumlanır. Türk şiiri bu bakımdan geniş ifade imkânlarına sahiptir. XX. yüzyılın ikinci yarısı, XXI. yüzyılın başları Özbek şiirinde Abdulla Aripov, Erkin Vahidov

ve Rauf Parfi'nin lirik eserlerinde poetik düşüncenin güzel örnekleri görülmektedir. Özbekistan Halk Şairi Rauf Parfi ise doğrudan yahut dolaylı olarak şiirlerinde millî kurtuluş gayesini sanatsal bir şekilde ifade eden önemli bir sanatçıdır.

Despotizm, karanlık demektir. Vatani ve milletini böyle bir karanlığın içinde görmek, her vatan evladı için büyük bir faciadır. Bu durumda, acı çekmemek imkânsızdır. Fakat şairi teskin edecek bir şey vardır, bu da feleğin durmadan dönmesidir. Zaman geçicidir, bu karanlık gece geçicidir. Gece; ister istemez, belli bir süre sonra yerini sabaha devretmek zorundadır. Rauf Parfi'nin "Tan Atmakta..." adlı şiirinde bu gerçeğin özgün bir yorumu ortaya çıkmıştır:

Rauf Parfi'nin kalemi,
milletin özgürlüğü ve
Türkistan'ın birliği gibi
kutsal gayelere hizmet
eder. Şair, şiirlerindeki
her sözcüğü, her
karakteri, her simge
ve imgeyi bu amaç için
seferber etmiştir.

*Tan atmakta, tan oklar atar,
Tan atmakta tan oklar atar
Tan atmakta, kuyuş zemberek.
Tan atmakta, güneş topu
Yaralangan yer şari yatar,
Yaralanmış yer yüzü yatar
Başlarında yeşil çemberek.
Başlarında yeşil bir çember*

Klasik edebiyatta güneşin doğuşu, gök cephesine, nurdan askerler gönderen kağanın seferine benzetilir. Burada farklı teşbihler kullanılsa da güneş, ilk defa zembereğe (gürzün topuna) benzetilmektedir. Burada fevkalade ve özgün bir imge görürüz. Sanatsal tasvire bu kadar derin anlamı yerleştirebilmek, "tan" yani güneşin sırtına, karanlığa ok atma görevini yüklemek için şairin hayal gücünün çok geniş olması gerekir.

Yaralanmış başına yeşil çember saran yerküreyi, yani karanlık gecede vatanın ve milletinin göğsünde açılan büyük yarayı okurların kalbini sarsacak biçimde ifade eder şair; klasik şiire özgü kişileştirme, "tan oklar atar" nitelendirme "yaralangan yer şari"; benzetme "güneş zemberek"

gibi edebî sanatlar kullanarak poetik anlayışını olgunlaştırmıştır.

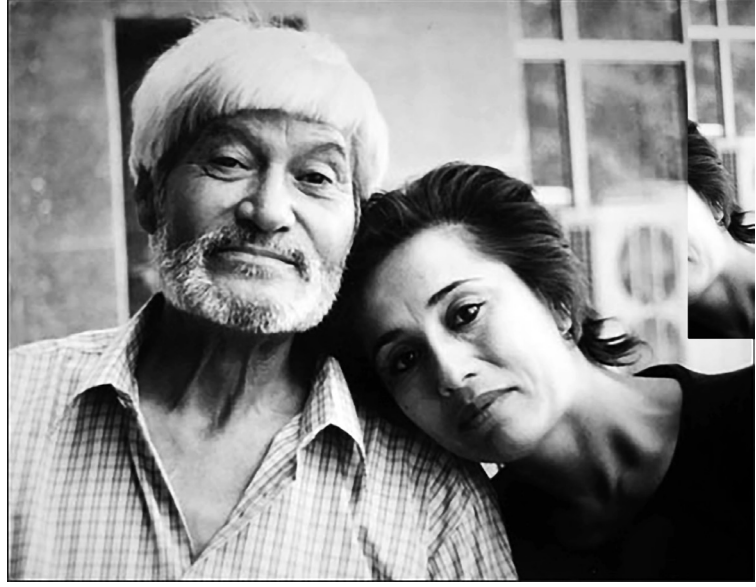
Tan atmakta, musaffa tanga
Tan atmakta selam tana
Yüregini tutar adamlar.
Yüregini tutar adamlar
Şu tan için keler cihanga
Bu tan için gelir cihana
Ve şu tan dib öter adamlar.
Ve şu tan diye ölür adamlar
Tan atmakta...
Tan atmakta

Gelmesi beklenen tan neden bu kadar önemlidir? Niçin insanlar ona kalplerini takdim etmektedirler? Çünkü bu, kurtuluş tanı, istiklal sabahıdır. Esarete geçen her an karanlığa benzer. Esaret içindeki insanın hayatı anlamsızdır. İnsanların dünyaya gelmelerinin ve yaşamalarının nedeni bu tan, yani özgürlüktür. Dikkat edilirse şair, şiirin hiçbir noktasında bağımsızlık, özgürlük kelimelerini kullanmamıştır. Okur, bu anlamı metin altında gizlenen manayı irdeleyerek anlar. Zira şairin şairliği, sanatçının sanatkârlığı da buradadır: söylemeden konuşmak, bir kavramı kullanmadan onunla ilgili tam bilgi sunmak.

Rauf Parfi'nin şiirleri istiare ve simgelerle doludur. Şair, sanatkârlığını, hayallerini daha çok poetik imgelerle ortaya koyar. Bu şairin nazımının en önemli özelliğidir. "Hasretleri köpdir dünyanın" adlı şiirine ait aşağıdaki dizeler bu fikrimizi kanıtlar:

Hasretleri dünyanın köpdir,
Özlemleri dünyanın çoktur
Lekin yolu bir: kuyaş sari.
Lakin yolu bir, güneşe doğru
Uning bir dem aramı yoktur,
Onun bir an huzuru yoktur
O yaprakka ohşagen... sari.
O yaprağa benzedikçe...

Dünyanın kederle dolu olduğu Rauf Parfi'ye kadar da çok kere söylenmiştir. Ne var ki son dizelerde gelen açıklama eski görüşe giydirilen yeni bir edebî libas niteliğindedir. Dünyanın güneşe yönel-

mesi, duygunun iyimsirliği, gönle umut vermesi ile büyük öneme sahiptir. Çünkü güneş, aydınlığı, iyiliği temsil eder. Zira hayalleri olmayan insan dibe doğru yuvarlandığı gibi ideali olmayan toplumun da gerilemeye yüz tutması muhakkaktır. İnsanın hayalleri ve toplumun idealleri de edebiyatta yansıtılır. Rauf Parfi'nin nazmına özgü kurtuluş, özgürlük yorumu da bu fikri doğrular mahiyettedir.

Şairin yorumuna göre dünya bir an bile istirahat etmez. Bir yaprağa benzemesinde, renginin sarı olmasının temelinde dünyanın geçici sıfatı ve bir gün zeval bulacağı gerçeği mündemiçtir.

Tümen temeki tütünüdek,
Sis, sigara duman gibi
Güyaki dünyanın kargısı.
Sanki dünyanın mızrağı
Kuyaş sari ketmekte çekip
Güneşe doğru gitmekte çekip
Dünya hayal sürüb uykusuz.
Dünya hayal görüp uykusuz.

Tütün dumanına benzeyen şey, dünyanın acısının, kederinin sembolüdür. Bilindiği gibi duman, aydınlığı, nuru engeller. O, karanlığı temsil eder. Dünya kederini hissetmemek, acısını çekmemek imkânsızdır. Şair, "çekip" kelimesine büyük bir anlam yüklemektedir. Dünya acısını

çekmenin tütününü içmeye benzetilmesi bunun kanıtıdır. Karanlık, üzüntü, acı; bunlar dünyanın bidarlığının nedenleridir. Bir tek teselli vardır: o da güneşe doğru yönelmektir. Güneş ise nuru temsil eder. Güneş, kurtuluş, özgürlük demektir.

"...temsili, mecazlı nazım; Rauf Parfi'nin şiirlerinin en ateşli noktası, atar damarıdır. Dönem olgusunu, toplumsal hadiseleri, insanın gururunu, özgürlüğünü ve hakkını ayaklar altında çiğneten zulme karşı heyecan; Rauf Parfi'nin şiirlerinde duygusal gerçekliğin sabit olduğunu söylemek gerekir." Güneş, lamba gibi aydınlığı ifade eden kelimeler, şairi bir mıknaş gibi kendine çeker. Söz konusu edebî semboller Parfi'nin şiirlerinde çokça kullanılmış ve onlara derin anlamlar yüklenmiştir.

*Çırak. Çırak yanar bozarib!
Kandil. Kandil yanar sararıp
Cim. Tinglengiz uning kuyini.
Sessiz. Dinleyin onun ezgisini
O bir koşuk aytar, dostlarım,
O bir şarkı söyler, dostlarım,
Sehergeçe aytar kuyinib.
Sabaha kadar söyler dertlenip
Çırak. Çırak yanar bozarib.
Kandil. Kandil yanar sararıp*

Söz sanatına özgü özelliklerden biri de cansız nesnelere kişileştirmektir. Sanatçı, sosyal veya edebî-estetik ülküsünü yorumlarken herhangi bir nesneyi poetik timsal mertebesine yükseltebilir. Rauf Parfi'ye göre ışık veren lambadan bir melodi yükselmektedir. Şair, insanlara tan yeri ağarana kadar nağme besteleyen lambayı dinlemeyi tavsiye eder. Peki, neden? Çünkü lambanın yanışı, hoş bir hayaldir. Lambanın yanışı, sonsuz bir üzüntüdür. Bu nasıl bir hayaldir ki böylesine bir üzüntüyle yoğurulmuştur? Şair bunu büyük bir ıstırapla ifade eder:

*Türkistanım gibi yanar o.
Türkistanım gibi yanar o.*

Şiirin 1964 yılında yazıldığı dikkate alınırsa şairin hüznünün sebebi anlaşılır. Abdulla Arı-pov'un, Erkin Vahidov'un Sovyet döneminin insanlıkla çelişen mahiyetini ifşa eden eserleri tam

bu dönemde toplumda büyük bir etki yaratmıştır. Rauf Parfi'nin de heyecanı çağdaşlarının duyguları ile örtüşür. Ana Türkistan'ın kurtuluşu yani şairin ideali bu hayalde mündemiçtir.

*Çırak yanar – en güzel kısmet,
Meşale yanar, en güzel kısmet
Çırak yanar – sevimli arzu.
Meşale yanar, sevimli arzu.*

Lambanın ışık verışı neden güzel kısmettir? Çünkü onun asıl görevi aydınlatmaktır. Sönmesi ise tam bir faciadır. Lambanın ışık verışı hürriyet-perver atalarının ruhunun yaşadığına delalettir. Çünkü mertlik, cesaret ve özgürlük ışığını onlar yakmışlardır. Lambanın yanması, gönüllerde kurtuluş ve istiklal umudunun sönmediğine işarettir. Lambanın yanışı, milletin kalbinde hayallerin yaşadığını gösterir.

*Çıraknı tinglengiz, adamlar,
Kandili dinleyiniz
Karşiside egib turing baş.
Karşısında başınızı eğip durun
Sizni küyler o tana kadar,
Sizi (şarkı olarak) söyler sabaha kadar
Ta nevbetni alğunça kuyaş.
Ta nöbeti alana kadar güneş
Çıraknı tinglengiz adamlar...
Kandili dinleyiniz insanlar*

Gönüllere karanlığın hükmetmesi bir faciadır. Lamba, edebî sembol olarak gönüllere tutulan ışığı anlatır. Işık, gecenin koynunda güneş nöbeti devralana kadar insanlar hakkında hikâyeler anlatır. Şair, insanlardan onun karşısında baş eğmesini dilerken tam da bunu kasteder.

Sıranın güneşe verilışı, karanlığın yerine tanın geçmesine işaret eder. Tan da egemenlik tanıdır. Anavatanın bugünü ve yarınını aydınlatan tan, onun hür ve abat olduğunun belirtisidir.

Başka bir şiirinde şair, edebî-estetik poetikasını, karanlığı şiddetle kesmekte olan yağmur vasıtasıyla ortaya koyar. Lirik kahramanın kalbine akın eden, fikirlerini hapseden, karanlıkla savaştan yağmuru tasviri; aydınlığa, nura yönelme duygusu

sunu eşsiz biçimde yorumlar. Yağmur vasıtasıyla keskin fikirlerinin karanlığı delmesini umar.

XX. yüzyılın başı Türk edebiyatının ünlü temsilcisi Celil Memmedkulizade, sanatçının yurduna ve milletine karşı yükümlülüğünü, edebî-estetik poetikasını şöyle tarif etmiştir: "*Her kalemin kutsal bir görevi vardır. O da millet saadeti yolunda hizmet etmektir.*" Rauf Parfi'nin estetik ülküsü de tam olarak hürriyet ve halkının saadetidir. Şairin "*Yürek*" adlı şiirinden alınan şu mısralar da bu fikri kanıtlar niteliktedir:

*Maylige haykıray imanım hakkı,
Tamam bağırayım imanım hakkı
Köklerge termulib salayın uvvas.
Göklere yükselip salayım avaz
Men fakat Türkistan atalgan yarkin,
Ben yalnızca Türkistan denilen aydınlık
Bir bütün vatannı isteymen, halas.
Bir bütün vatani isterim, sadece*

Rauf Parfi'nin kalemi milletin özgürlüğü ve Türkistan'ın birliği gibi kutsal gayelere hizmet eder. Şair, şiirlerindeki her sözcüğü, her karakteri, her simge ve imgeyi bu amaç için seferber etmiştir. Şair, milletin derin uykuda olmasından dolayı büyük bir acı çekmektedir. Türkistan'ı, Türk halkını uyandırmak, Rauf Parfi'nin edebî-estetik poetikasını oluşturur. "*Uyganar Türkistan...*" dize- siyle başlayan şiiri de bunu kanıtlar:

*Uyganar Türkistan, uyganar dünya,
Uyanır Türkistan, uyanır dünya
Parlak ümitlerge tolub kün batar.
Parlak ümitlerle dolup gün batar
Baht singeri alis yıldızlar, güya
Kısmet gibi uzak yıldızlar, güya
Ezel güzellikning şemini yakar.
Ezelden beri güzelliğin mumunu yakar.*

Çolpan'ın nazmında istiklal arzusunu simgeleyen yıldız karakteri aradan yüz sene geçmesine rağmen Rauf Parfi'nin şiirinde aynı görevi yerine getirmektedir. "*Baht singeri alis yıldızlar*" ibaresi Türkistan ülkesinin istibdat karanlığında kalan dönemlerine işaret ederken "*Ezel güzellikning şe-*

mini yakar" ifadesi aydınlık günlerin geleceğine ilişkin umudu yansıtır. Çünkü şaire göre Türkistan'ın uyanışı dünyanın uyanışı demektir. Şiirin sonraki dizelerinde kullanılan, umut veren söz or- dusu, saadetli günlerin yakın olduğuna delalettir:

*Könglim asman yengliğ. Yarışdi asman,
Gönlüm gökyüzü gibi. Aydınlandı gökyüzü.
Kelur at oynatib Halaskar Serbaz.
Gelir at oynatarak kahraman asker
Yarkin seherlerde sen, Ruhum, aman
Aydınlık seherde sen, ruhum, aman
Yüksek-yükseklerge kılaver pervaz.
Daha yükseklerge çırpıver kanat*

Özgürlük öyle bir nimettir ki ona karşı duyulan umut bile insanı yükseklerge taşıyor, onu aydınlatır. Kurtarıcı Atlı'nın at oynatarak gelişi ise uyanmakta olan ulusun hayalleri ile örtüşür. Aslında gerçek özgürlük, gerçek istiklal ruh özgürlüğü ile başlar. Ruh özgür değilse vücut özgürlüğü hakkında söylenenler boştur. "*Yarkin serhedlerde sen, Ruhum, aman / Yüksek-yükseklerge kılaver pervaz*" dizeleri, kanaatimizce, bu mahiyeti ortaya koyar.

Rauf Parfi; düşmanların Şilili şarkıcı-şair Viktor Hara'nın anavatanını simgeleyen yedi telli kutsal sazını kırıp Hara'yı acımasızca katlettiklerini hikâye ettiği eserinde, çağdaşı Abdulla Aripov için kaleme aldığı "*Şair*" adlı şiirinde, tercümelerinde, kısacası, bütün sanat hayatında özgürlük ruhundan bahsetmiştir Ana Türkistan'ın hür ve bayındır olması ile ilgili hayallerini büyük bir hararetle dile getiren Parfi, gönüllere özgürlük ve istiklal duygusunu aşlamıştır.

Kaynakça

- Cabbarov, Nurbay. Zaman, Mizan, Şiiriyet. Taşkent: Gafur Gulam Yayınevi., 2015.
- Celil Memmedgülizade. /Molla Nasreddin/ Yergiler, Makaleler, Hatıralar, Mektuplar. Bakü: Azerbaycan Üniversitesi Yayını, 1961. S. 649.
- Rahimcanov, Numan. En Güzel Sır (Şiiriyet ve Şahsiyet). Taşkent: Muharrir, 2013.
- Rauf Parfi. Sekine (Seçki). Taşkent: Muharrir, 2013.
- Kasimov, Bigali. Uyanan Millet Marifeti. Taşkent: Maneviyat, 2009. ■